

SVENSKT INSTITUTIONSFÖRTROENDE PÅ VÄG UPP IGEN?

SÖREN HOLMBERG OCH LENNART WEIBULL

Vad är det som gör att stämningläget i ett samhälle förändrar sig? Vad skapar optimism inför framtiden och vad drar ner på våra förväntningar? Det är frågor som opinionsforskare i alla tider brottats med. Vi kan se att det blåser högervindar eller vänstervindar i opinionen, men vi har svårare att förklara vad som ligger bakom uppkomsten av dem.

Om vi ser till forskningen om politisk opinionsbildning kan vi – med en viss förenkling – skilja ut två huvudlinjer i debatten. Den ena skulle kunna kallas den idealistiska, den andra den materialistiska (McQuail, 2005). Den idealistiska förklaringsmodellen lägger framför allt tonvikten på att nya idéer, tankar och föreställningar vinner insteg och påverkar opinionen. I äldre tid kan det handla om nya tänkare som publicerar sig, i modern tid framhålls ofta mediernas roll. Den materiella modellen lägger i stället tonvikten på samhällets förändring, framför allt på de ekonomiska faktorerna i samhällsutvecklingen. I praktiken är renodlingen av de två perspektiven inte alltid tydlig utan det handlar ofta om en interaktion mellan idéer och ekonomi.

Frågor om vad som påverkar skiften i opinionen är naturliga att ställa när SOM-institutets årliga mätning av institutionsförtroende har genomförts i mer än två decennier. I våra tidigare översikter har vi kunnat observera olika skiften i allmänhetens förtroende. En grundtes som tidigare har belysts är de politiska valens roll för att påverka förtroendet och då inte bara för de politiska institutionerna utan även flera andra (Holmberg och Weibull, 2007). Vi kunde även observera hur den ekonomiska krisen i 1990-talets början gjorde att flertalet ekonomiska institutioner tappade kraftigt i allmänhetens förtroende och att bankerna ännu ett drygt decennium senare inte har återhämtat sin tidigare ställning bland allmänheten. Krisen ledde även till en ökad uppslutning kring offentliga institutioner som sjukvården och skolan. En tredje typ av påverkan från omgivningen är enskilda händelser, exempelvis effekten av terrorattackerna i USA i september 2001 som medförde ett ökat förtroende för flertalet samhällsinstitutioner i Sverige, främst de politiska.

Trots att det i speciella fall har förekommit betydande förändringar i allmänhetens förtroende för enskilda institutioner har ändå den långsiktiga stabiliteten varit ett dominerande drag. Sjukvården, universiteten och polisen har alla år varit de institutioner som åtnjuter störst förtroende och de fackliga organisationerna, de politiska partierna och EU-institutionerna de som ligger lägst. Bakom detta mönster finns ofta en värdering av hur viktig en institution anses vara, men vi har också

visat att det finns ett samband mellan människors mellanmänniska tillit – förtroendet för andra människor – och förtroendet för flertalet av samhällets institutioner (Holmberg och Weibull, 2006; jfr Rothstein, 2003).

I ett sådant perspektiv kan vi se det förtroende som en enskild institution åtnjuter som resultatet av ett samspel mellan ett slags individuellt basförtroende eller tillit och ett generellt samhällsförtroende. Basförtroendet förväntas ligga förhållandevis fast och är bestämt av det förtroende en individ har för sin omgivning, medan samhällsförtroendet är en följd av de bedömningar som man gör av samhällets utveckling.

Vi kommer i det följande att göra en översiktlig beskrivning av trenderna i samhällsförtroendet. Fokus i analysen är på förtroendet för de institutioner som vi har följt under längre tidsperioder. Det betyder tjugo institutioner plus Riksbanken som är med i den reguljära analysen för andra gången.

Samhällsförtroende 2007

I den första SOM-mätningen 1986 ingick elva samhällsinstitutioner. De var valda för att ge ett brett spektrum av politiska, mediala, ekonomiska och sociala institutioner. Efter hand har fler institutioner lagts till – senast 2005 då Riksbanken tillkom. År 2007 fick svarspersonerna ta ställning till tjugoen olika samhällsinstitutioner¹. Dessutom ställdes frågor om ytterligare fyra organisationer i en särskild tillägsfråga. Resultatet från mätningen redovisas i tabell 1.

Om vi först ser på rangordningen mellan institutionerna efter andelen som har *mycket stort* förtroende är det, i likhet med de senaste åren, sjukvården och kungahuset som kommer högst. med ca 15 procent – men i jämförelse med 2006 har sjukvården ökat något, medan kungahuset minskat. Också polisen och Riksbanken ligger på över tio procent.

När vi väljer en vidare definition på förtroende och utgår från andelen som har åtminstone ganska stort förtroende kommer sjukvården högst (68 procent), följt av polisen (60 procent) och universitet/högskolor (51 procent). I botten ligger då de politiska partierna (16 procent) samt Europaparlamentet och EU-kommissionen (17 respektive 18 procent). I jämförelse med 2006 är det en svag uppgång för sjukvården i toppen och för EU-kommissionen i botten. I toppen har universiten tappat något (jfr vårt kapitel om förtroende för vetenskap). I övrigt är mönstret i stort detsamma som de senaste åren.

Den redovisningsmodell som vi valt att huvudsakligen använda då det gäller samhällsförtroende bygger på vad vi kallat förtroendebalansen. Utgångspunkten är att värderingen av en samhällsinstitution inte bara bestäms av andelen som har stort förtroende för den, utan även av hur stor andel som har ett litet förtroende. En samlad uppslutning kring en institution gör den givetvis starkare än om det finns en relativt stor grupp människor som inte hyser något större förtroende för den. De institutioner som har lägst andel med lågt förtroende är universitet/högskolor,

riksbanken och radio-TV med klart under tio procent, medan över en tredjedel anger att de har ett litet förtroende för EU-institutionerna.

Det vi kallar förtroendebalans är ett mått där vi väger in både andelen stort och andelen litet förtroende för varje institution. Det ger ett balansmått som enkelt innebär att andelen högt förtroende minskas med andelen lågt förtroende. Förtroendet för en institution blir då andelen högt förtroende minus andelen med lågt förtroende. En rangordning efter balansmättet kommer att skilja sig från en rangordning efter enbart andelen högt förtroende, särskilt i de fall där det finns en hög andel med lågt förtroende.²

Tabell 1 Förtroendet för samhällsinstitutioner 2007 (procent och förtroendebalans)

Samhällsinstitution	Mycket stort	Ganska stort	Varken/ eller	Ganska litet	Mycket litet	Summa procent	Förtr.-balans
Sjukvården	17	51	20	9	3	100	+56
Polisen	11	49	25	11	3	100	+46
Universitet/högskolor	8	43	42	5	2	100	+44
Riksbanken	11	40	41	6	2	100	+41
Radio/TV	7	44	39	8	2	100	+41
Grundskolan	7	40	36	14	3	100	+30
Domstolarna	9	37	36	13	5	100	+28
Bankerna	7	39	36	14	4	100	+28
FN	9	37	36	12	6	100	+28
Kungahuset	13	28	38	11	10	100	+20
Dagspressen	3	27	45	19	6	100	+5
Riksdagen	4	27	43	18	9	100	+4
Svenska kyrkan	6	24	41	17	12	100	+1
Storföretagen	3	24	47	19	7	100	+1
Regeringen	5	27	34	21	13	100	-2
Försvaret	5	20	48	18	9	100	-2
Kommunstyrelserna	2	20	49	22	7	100	-7
De fackliga org.	3	19	38	26	14	100	-18
EU-kommissionen	2	16	45	22	15	100	-19
Europaparlamentet	2	15	46	21	16	100	-20
De politiska partierna	2	14	46	25	13	100	-22

Kommentar: Tabellen redovisar en sammanläggning av resultaten från de två nationella SOM-undersökningarna 2007 (antal svarspersoner = 3 436). Personer som hoppat över hela frågan eller ej besvarat förtroendefrågan för någon särskild institution är inte medtagna i procenttalen. Dyliga svar var sällsynta och lämnades av endast mellan fem och sju procent för de olika institutionerna. Förtroendebalansen kan gå mellan +100 (alla svarspersoner anger stort förtroende) och -100 (alla svarspersoner anger litet förtroende). **Källa:** Riks-SOM 2007

När vi utgår från förtroendebalansen visar det sig att sjukvården ligger klart högst med ett balansmått på +56, exakt samma siffra som 2006. På andra plats finns polisen och på tredje universitet/högskolor med +46 respektive +44. Förhållandet mellan bedömningarna av universitet/högskolor och polisen är illustrativt för hur förtroendebalansen slår. Det är en högre andel av svarspersonerna som har ett stort förtroende för polisen än för universitet/högskolor, men för polisen finns det också en stor andel som har ett litet förtroende. Universitet/högskolor har däremot få negativa, men en hög andel som placerar sig i mitten.

Lägst förtroende åtnjuter fackliga organisationer (-18), de båda EU-institutionerna (-19 respektive -20) och de politiska partierna (-22).

Två tredjedelar av de undersökta institutionerna har positiva balansmått, övriga negativa. Ser vi närmare på listan visar det sig att det finns fyra grupper:

- De som åtnjuter mycket stort förtroende (sjukvården, polisen, universitet/högskolor, riksbanken och radio-tv) som alla har som lägst ett balansmått på +41
- De som åtnjuter ganska stort förtroende (grundskolan, domstolarna, bankerna, FN och kungahuset) som alla ligger runt +25
- De som placerar sig i mitten med i stort sett samma andel positiva som negativa (dagspressen, riksdagen, Svenska kyrkan, storföretagen, regeringen, kommundstyrelserna och försvaret)
- De som åtnjuter ganska lågt förtroende (de fackliga organisationerna, EU-kommissionen, Europaparlamentet och de politiska partierna) med omkring -20

Mönstret är nästan helt identiskt med allmänhetens bedömningar 2006. Den fråga som ställdes på grundval för analyserna baserade på valåret 2006 var om det bara var en valårseffekt. Ett år senare kan vi fastslå att det var både och: den uppgång som noterades för valåret 2006 kvarstår i flera fall fortfarande – men de politiska institutionerna fick en förväntad nedgång 2007. Vi skall återkomma till det.

I de speciellt utvalda institutioner som ingick i 2007 års mätning efterfrågades förtroendet för staten och för Stockholmsbörsen. Syftet var att belysa förtroende för ytterligare en politisk och en ekonomisk institution. Resultaten visar att drygt hälften av svarspersonerna inte kunnat ta ställning till dem, alltså en högre andel än för någon av de regelbundet studerade institutionerna. En annan sak som förenar dem är att de båda har ungefär en lika stor andel som hyser ett litet förtroende, men fler hyser större förtroende för staten än för Stockholmsbörsen. Förtroendebalansen är +17 respektive +7.

För bedömningarna av staten är det möjligt att jämföra med SOMs förtroendemätning 2005, där förtroendebalansen för staten var +2; då hyste fler än var fjärde svarsperson lågt förtroende, i jämförelse med var sjätte 2007 (Holmberg och Weibull, 2006). För Stockholmsbörsen finns ingen motsvarande jämförelse, men det kan möjligen vara intressant att notera att börsen i genomsnitt åtnjuter högre förtroende än de storföretag som noteras på den.

Förändringsmönster

Förtroende för det mesta som har med politik att göra brukar gå upp under valår. Valårsuppgången bekräftades i analysen av 2006 års förtroendemätning. I förhållande till 2005 hade det genomsnittliga samhällsförtroendet ökat från +4 till nästan +13. Det genomsnittliga förtroendet 2007 ligger emellertid med +12 kvar på nästan samma höga nivå som valåret 2006. Som framgår av figur 1, där förtroendebedömningarna redovisas över tid, har de relativt kraftiga förtroendeökningarna från 2006 stabiliserats och i några fall till och med fortsatt att öka. Att ändå en avklingande valårseffekt kan beläggas visas av att samtliga svenska politiska institutioner – riksdag, regering, kommunstyrelser och partierna – har minskat i förtroende mellan 2006 och 2007.

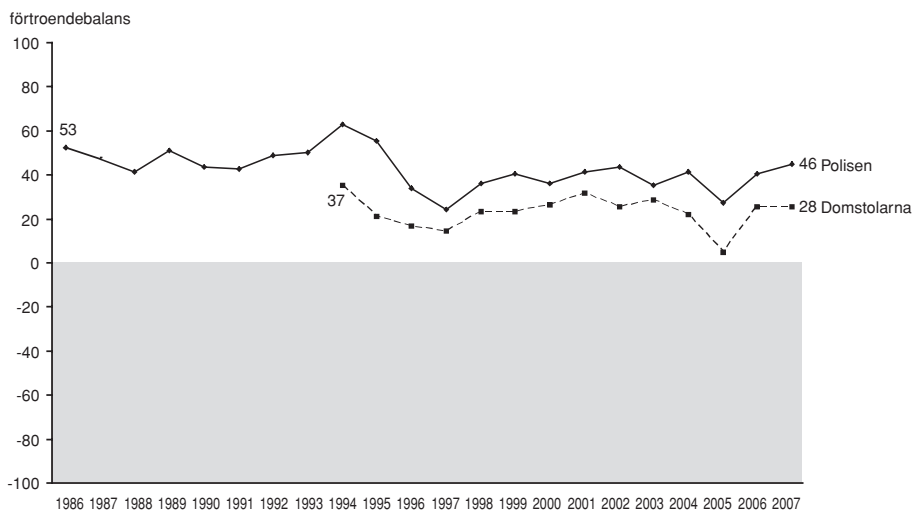
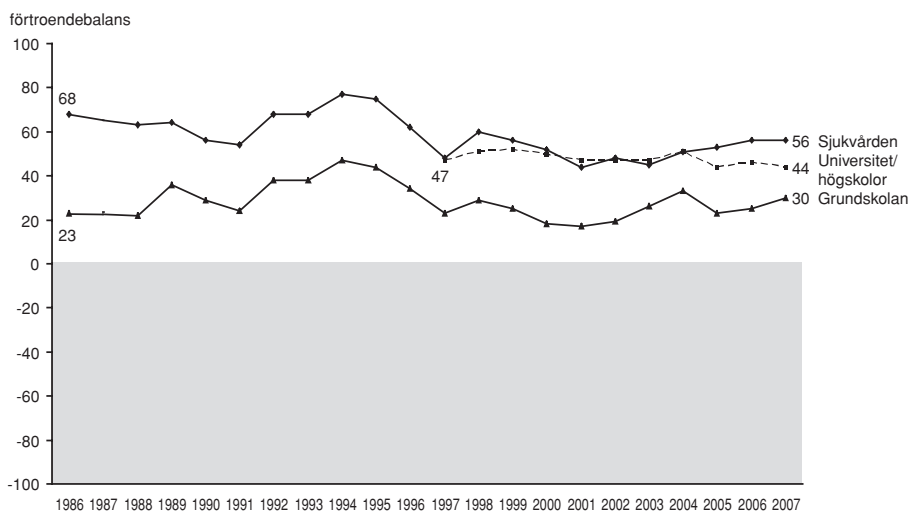
Även om vi kan konstatera förhållandevis små förändringar i den samlade institutionsbedömningen mellan enskilda år finns det både kortsiktiga och långsiktiga tendenser att uppmärksamma. Om vi enbart ser till de senaste tre-fyra åren är det tydliga uppgångar för polisen, sjukvården och grundskolan, men också för de två EU-institutionerna, låt vara att de senare fortfarande ligger på en mycket låg nivå. När vi väljer att se på förtroendebalanserna i ett något längre perspektiv är bilden klart mer komplex. Sociala institutioner som grundskolan, sjukvården, polisen och domstolarna hade ett klart högre förtroende i mitten av 1990-talet. Detsamma gäller kungahuset som efter hand tappat i förtroende även om det fortfarande har ett klart positivt balansmått.

Institutioner som åtnjuter ett ökat förtroende även i ett något längre perspektiv är de ekonomiska. Bankerna som var den stora förloraren i 1990-talskrisen har sedan 2001 gått gradvis uppåt och har 2007 en förtroendebalans som är den högsta sedan 1991. Även storföretagen går något uppåt efter rekordlåga siffror 2002 i IT-kraschens efterdyningar.

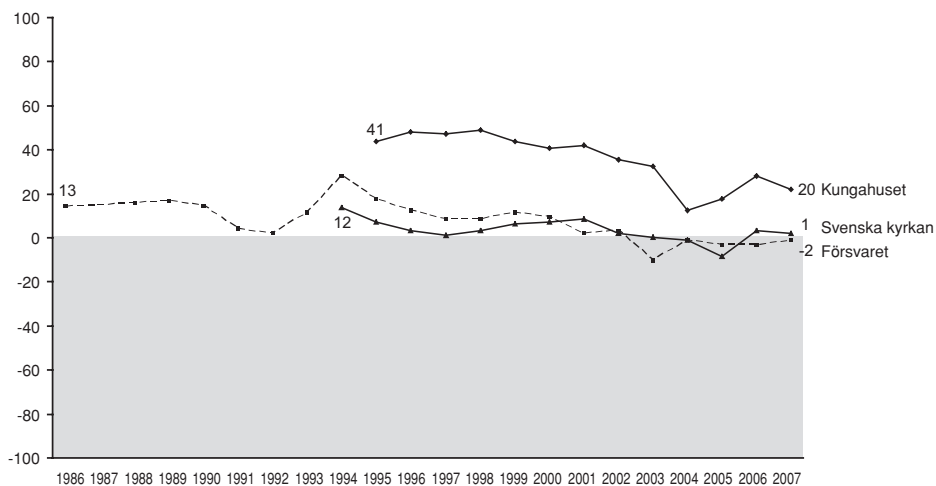
När det gäller medieinstitutionerna ligger förtroendet för radio-tv mycket stabilt och högt. Det är den institution vars förtroendebalans förefaller mest opåverkad av nästan allt som händer i omvärlden, även om det finns en liten försvagning efter 2000. Omvänt gäller för dagspressen som efter hand tappat i förtroende, parallellt med fallande upplagor. Förtroendebalansen för 2007 antyder dock möjligen en vändning och är med +5 den högsta sedan 2001.

Det är svårt att finna någon enhetlig vind bakom de två senaste årens förändringar. Både offentliga institutioner som sjukvård, grundskola och polis och ekonomiska som banker och storföretag har fått ett ökat förtroende. Möjligen är innebörden att förtroendeopinionen är på väg att polariseras, men en sådan tolkning måste omgärdas med många reservationer. Det enda mönster som förefaller säkert är den förväntade nedgången för de politiska institutionerna ett eftervalsår som 2007.

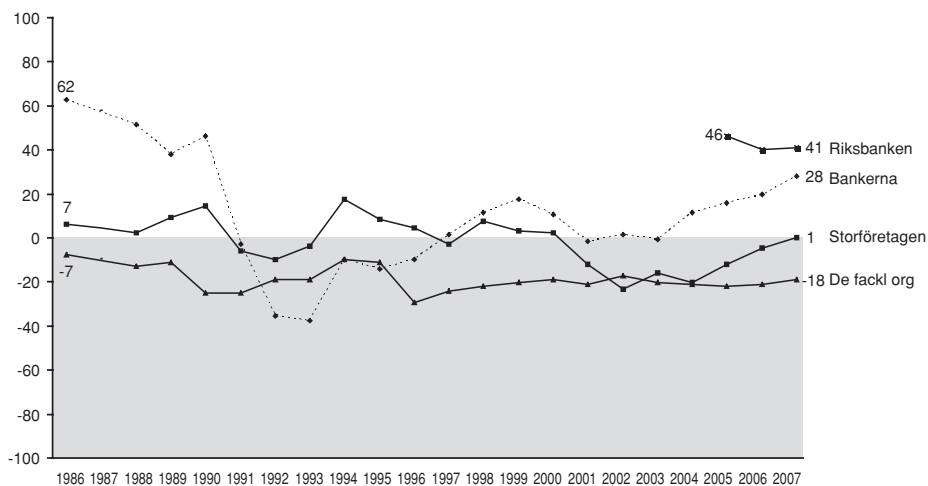
Figur 1 Förtroendet för tjugoen samhällsinstitutioner 1986-2007 (förtroendebalans)

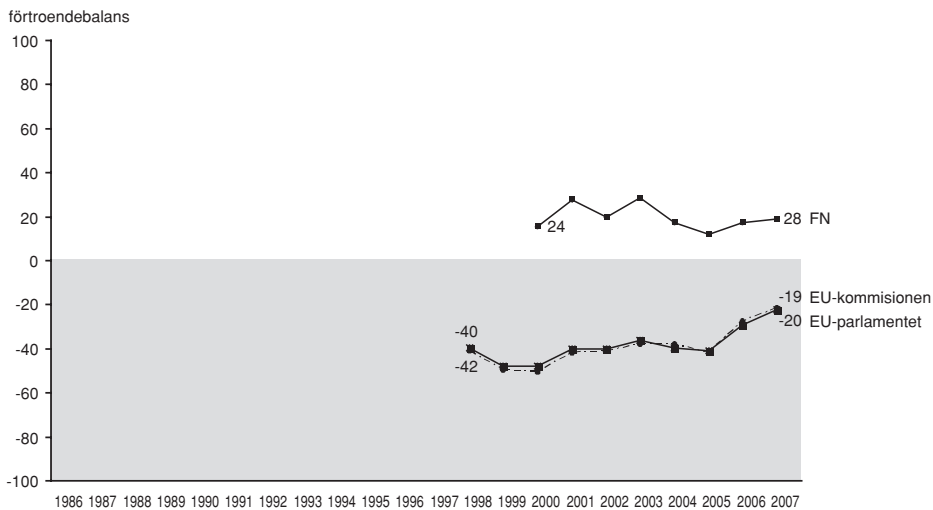
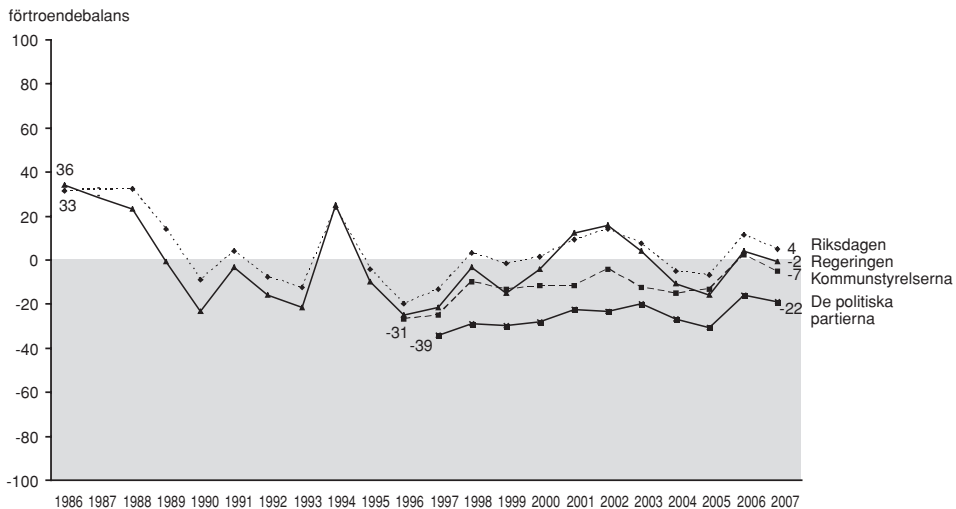

förtroendebalans

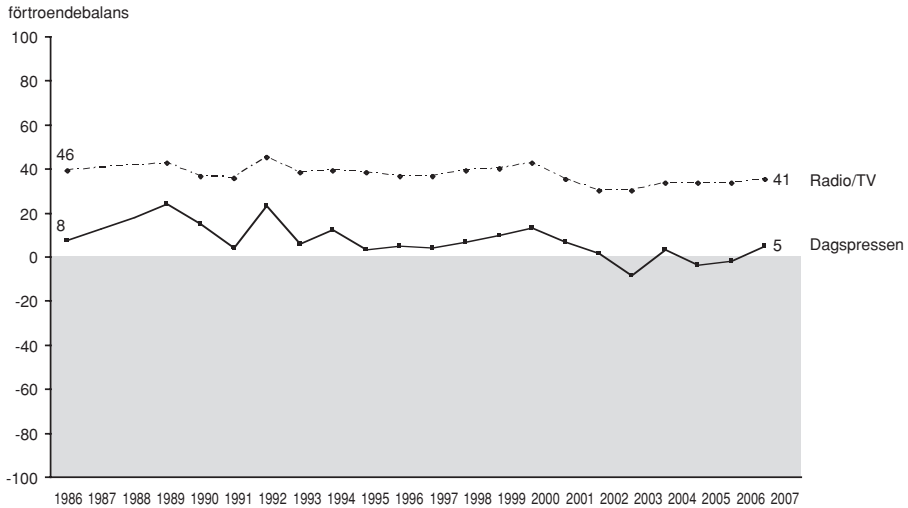

förtroendebalans

Kommentar: Om förtroendebalansen se tabell 1. År 1987 saknas i figurerna eftersom ett annat inte jämförbart mått användes detta år. För de två medieinstitutionerna saknas av samma skäl siffror även för 1988.

Dimensioner i bedömningarna

Redan kurvorna över tid ger en klar indikation om att det finns klara samband mellan hur olika institutioner bedöms. Exempelvis visar det sig att förtroendet för de offentliga institutionerna uppvisar ungefär samma mönster över tid. Men det är viktigt att också peka på att det överlag finns en positiv samvariation i förtroendebedömningarna: människor som har högt förtroende för en institution tenderar också att ha det för andra institutioner. De som är positiva är det inte bara till några institutioner utan till de allra flesta, liksom den som är negativ till en institution ofta är det för fler. Det finns exempelvis till och med ett svagt positivt samband mellan förtroendet för storföretag och förtroendet för fackliga organisationer och mellan förtroendet för kungahuset och de fackliga organisationerna, låt vara att det är på gränsen till att vara signifikant ($r=0,08$ respektive $0,04$). I själva verket finns det endast ett negativt samband – förtroende för regeringen och förtroende för de fackliga organisationerna – men det är inte statistiskt säkerställt ($r=-0,04$). Mönstret skiljer sig i detta avseende inte från tidigare år.

I ljuset av detta är det givetvis intressant att se var de starkaste sambanden finns. Mellan de två EU-institutionerna är korrelationen drygt $r=0,90$. På en mer detaljerad nivå finner vi i övrigt i stort sett de förväntade mönstren, t ex att politiska institutioner bedöms efter likartade kriterier. Liksom tidigare år har vi gjort en explorativ faktoranalys baserad på förtroendesambanden mellan alla våra tjugoen institutioner. Den visar på en lösning med fyra dimensioner. Vi har döpt dem till *Politik*, *Etablissemang*, *Socialt* och *Media* (tabell 2).

Tabell 2 Faktoranalys av institutionsförtroende 2007 (faktorladdning)

	Politik	Etablissemang	Socialt	Media
EU-kommissionen	.85	.11	.11	.21
Europaparlamentet	.84	.09	.12	.23
De politiska partierna	.76	.18	.17	.19
Riksdagen	.68	.29	.24	-.02
Regeringen	.65	.43	.07	-.23
Kommunstyrelserna	.44	.28	.32	.24
FN	.44	.12	.32	.29
Kungahuset	.08	.71	.14	-.01
Riksbanken	.29	.61	.25	.19
Storföretagen	.29	.59	.06	.18
Svenska kyrkan	.10	.52	.25	.17
Bankerna	.20	.48	.23	.24
Sjukvården	.07	.09	.74	.11
Polisen	.17	.25	.70	.04
Försvaret	.24	.25	.57	-.02
Grundskolan	.09	.09	.53	.43
Domstolarna	.32	.38	.45	.17
Radio-TV	.07	.33	.06	.70
Dagspressen	.17	.34	-.06	.66
De fackliga organisationerna	.15	-.17	.32	.63
Universitet/högskolor	.28	.24	.35	.39
Förklarad varians	18%	13%	12%	10%

Utfallet är snarlikt det som framkom i analysen av 2006 års data. EU-institutionerna utgör kärnan i den dimension vi kallat *politik*, men de politiska partierna, riksdagen och regeringen laddar också högt. Kommunstyrelserna och FN laddar lägre. Det vi, möjligen något oegentligt, kallat *etablissemang* är en dimension där kungahuset, riksbanken och storföretagen laddar högst, men där även Svenska kyrkan och bankerna har förhållandevis höga faktorladdningar. Socialt inkluderar främst sjukvården, polisen, försvaret och grundskolan, medan dimensionen *medier* vid sidan av radio-TV och dagspress även har en hög laddning i fråga om de fackliga organisationerna.

Resultaten från 2007 bekräftar det något förändrade förtroendemönster som blev en följd av regeringsskiftet 2006. Då det var socialdemokratisk regering fanns det ett starkt positivt samband mellan exempelvis förtroendet för regeringen och förtroendet för de fackliga organisationerna. Annorlunda uttryckt hade den politiska dimensionen då ett positivt samband med partipolitiska åsikter åt vänster, efter regeringsskiftet är sambandet istället åt höger.

De ideologiska omkastningarna framträder även i fråga om enskilda samhällsinstitutioner. Förtroendet för staten – som i en faktoranalys placerar sig i dimensionen politik – är ett illustrativt exempel. År 2005 var det under 20 procent bland svars-personer som placerade sig politiskt åt höger som hade mycket eller ganska stort förtroende för staten, år 2007 är det drygt 40 procent. Samtidigt har förtroendet för staten minskat bland personer som placerar sig åt vänster från 40 procent 2005 till omkring 30 procent 2007. Det intressanta är dock att personer med högeråsikter har ökat sitt förtroende för staten mer än vad personer åt vänster har minskat sitt. I detta ligger förklaringen till att förtroendet för staten har gått upp förhållandevis mycket mellan tiden före och efter regeringsskiftet.

När det gäller övriga tre dimensioner är skillnaderna mindre. De institutioner som placerar sig under *socialt* åtnjuter ett större förtroende bland personer som placerar sig till vänster och de som kallas *etablissemang* värderas högre bland personer som placerar sig till höger. Men mellan 2005 och 2007 förefaller sambandet ha försvagats något mellan vänster-höger-åsikt för de sociala institutionerna genom att personer till höger blivit något mer positiva, samtidigt som ideologikopplingen har förstärkts något i fråga om etablissemangets institutioner.

Gruppskillnader i förtroendet 2007

Institutionsförtroendet varierar för det mesta inte dramatiskt mellan olika sociala grupper. Visserligen har vi sett att bedömningarna kan ha olika politisk laddning men det allmänna mönstret är ändå att institutioner som åtnjuter högt förtroende tenderar att ha goda siffror i alla grupper medan institutioner som har svaga förtroendesiffror överlag ligger förhållandevis lägre. Exempel på den förra typen av institutioner är sjukvården och universiteten medan EU-verksamheterna kan representera det senare slaget. Härvidlag råder det en stor stabilitet över de undersökta åren. I tabell 3 redovisas förtroendenivåerna för samtliga institutioner med uppdelning på kön, ålder och utbildning.

I tidigare undersökningar har kvinnor visat ett högre institutionsförtroende än män. Mönstret för 2007 avviker dock något genom att det nu är förhållandevis jämnt mellan könen. Medan det 2006 fanns övervikt bland kvinnor med minst fem procentenheter för sju av de 21 undersökta institutionerna, finns det 2007 bara för tre (polisen, bankerna och kungahuset). Även män har fem procentenheters högre förtroende än kvinnor för tre institutioner (storföretagen, riksbanken och regeringen). Det som delvis förklarar kvinnornas relativt sett lägre förtroende är nedgången i bedömningen av regering och riksdag, där nu männen är mer förtroendefulla. För övriga institutioner är det i stort sett jämnt.

När det gäller ålder finns det ibland stora skillnader i förtroendet och flera intressanta mönster. Det finns till exempel en tydlig tendens att institutionsförtroendet ligger relativt högt bland de yngsta; för tretton av de tjugo institutionerna har de yngsta en mer positiv inställning än någon annan åldersgrupp; år 2006 var det tio.

Förtroendet för försvaret, grundskolan, FN och universitet/högskolor minskar till exempel med ökande ålder – störst är skillnaden för grundskolan där hela 59 procent av de yngsta har ett mycket eller ganska stort förtroende i jämförelse med 38 procent bland pensionärerna. Två institutioner har ett omvänt mönster - Svenska kyrkan (unga 28 och gamla 38 procent förtroende) och kungahuset (35 respektive 55 procent), men skillnaderna är i dessa fall något mindre än 2006 främst beroende på ökat förtroende bland de unga. För övriga institutioner är åldersskillnaderna mindre. Det kan för övrigt noteras att åldersgruppen 50-64 år, uppvisar de genomsnittligt lägsta förtroendesiffrorna – för fjorton institutioner ligger de lägst, i två fall med delat lägsta förtroende.

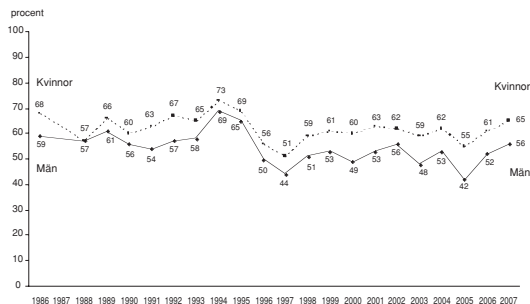
Tabell 3 Mycket eller ganska stort förtroende för samhällsinstitutioner efter kön, ålder och utbildningsnivå (procent)

	Kön		Ålder				Utbildning			
	Kvinna	Man	15-29	30-49	50-64	65+	Låg	Medellåg	Medelhög	Hög
Regeringen	29	34	31	36	27	31	19	27	36	47
Polisen	65	56	61	64	58	59	58	59	60	65
Sjukvården	68	68	70	69	66	68	68	67	67	71
Försvaret	25	25	37	25	21	20	22	27	25	24
Riksdagen	29	33	36	34	27	28	22	28	31	43
Bankerna	49	42	59	41	41	47	47	48	44	42
Dagspressen	31	30	32	30	28	33	29	29	28	35
De fackliga org	22	22	26	22	20	21	24	24	17	22
Radio och tv	50	53	54	45	52	57	55	53	49	48
Grundskolan	49	45	59	53	40	38	45	48	46	49
Storföretagen	23	31	33	29	22	24	22	27	28	30
Svenska kyrkan	32	28	28	27	28	38	33	27	29	32
Domstolarna	45	46	48	47	47	41	38	43	48	55
Riksbanken	48	53	46	51	52	52	42	49	52	59
Kungahuset	44	39	35	39	39	55	43	43	41	39
Kommunstyrelserna	21	23	23	20	19	27	23	21	21	24
Universitet/högskolor	50	52	64	52	46	46	38	49	53	63
De politiska partierna	16	15	23	16	12	13	11	16	13	21
EU-kommissionen	17	18	25	17	14	16	12	17	16	25
Europaparlamentet	16	18	25	16	13	15	12	17	16	22
Förenade nationerna	47	46	56	47	41	44	39	47	46	53
Minsta antalet svarande	1665	1550	609	1010	935	658	703	1076	627	752

För flertalet samhällsinstitutioner finns det inte obetydliga utbildningsskillnader i förtroendet. Nästan genomgående är det högutbildade som uppvisar högst förtroende. Två undantag finns dock: radio-tv och kungahuset, för vilka lågutbildade

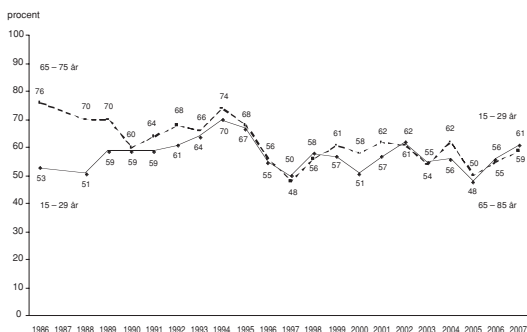
Figur 2a-1

Mycket eller ganska stort förtroende för polisen efter kön (procent)

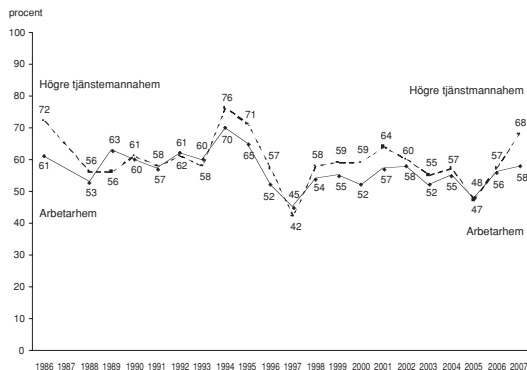
Figur 2a-2

Mycket eller ganska stort förtroende för polisen efter ålder (procent)

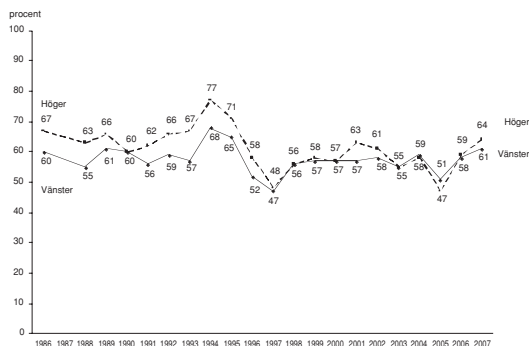
Figur 2a-3

Mycket eller ganska stort förtroende för polisen efter subjektiv klasstillhörighet (procent)

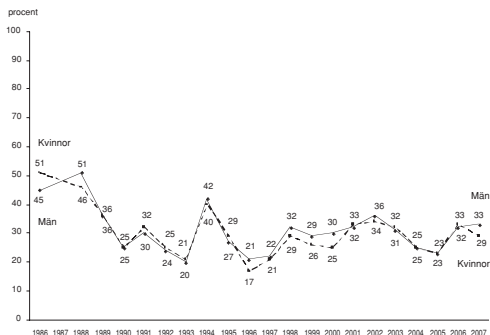
Figur 2a-4

Mycket eller ganska stort förtroende för polisen efter subjektiv vänster-högerplacering (procent)

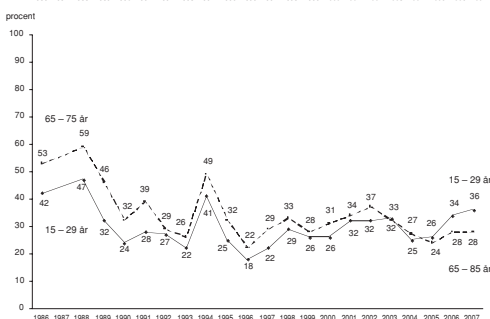
Figur 2b-1

Mycket eller ganska stort förtroende för riksdagen efter kön (procent)

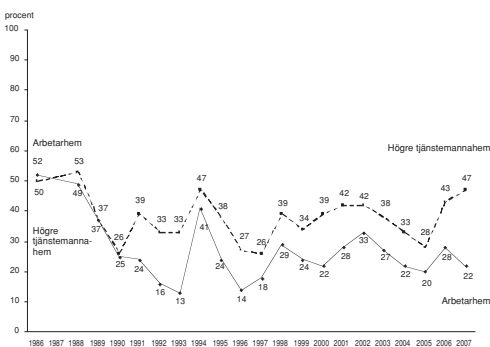
Figur 2b-2

Mycket eller ganska stort förtroende för riksdagen efter ålder (procent)

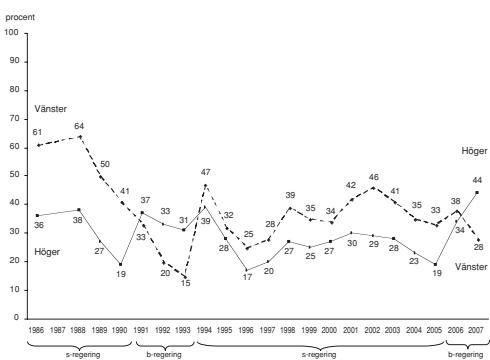
Figur 2b-3

Mycket eller ganska stort förtroende för riksdagen efter subjektiv klassstillhörighet (procent)

Figur 2b-4

Mycket eller ganska stort förtroende för riksdagen efter subjektiv vänster-högerplacering (procent)

hyser ett större förtroende. Stora utbildningsskillnader finns i bedömningen av universitet/högskolor (63 procent mycket eller ganska stort förtroende bland högutbildade mot 38 procent bland lågutbildade), domstolarna (55 respektive 38 procent) och riksbanken (59 mot 42 procent). Störst förtroendeskillnader mellan hög- och lågutbildade finns dock när det gäller regeringen med ett 47 procentigt förtroende bland högutbildade mot endast 19 bland lågutbildade.

Det intressanta med både de politiska och demografiska mönstren är att de ligger förhållandevis fasta över tid. Olika subjekttegenskaper hos individerna påverkar förtroendet för en enskild institution, men när opinionsvinden blåser förändras bedömningarna på ungefär samma sätt inom alla grupper, om inte institutionsobjektet ändrar sig. Vi kan som exempel ta förtroendet för riksdagen och polisen. För polisen gäller förhållandevis små skillnader efter kön, ålder, subjektiv klasstillhörighet och ideologisk självplacering och vi kan följdriktigt se hur likartade förtroendekurvorna är för olika grupper över tid (figur 2).

I fråga om riksdagsförtroendet är skillnaderna något större, men mönstren över tid är i stort desamma, men med ett undantag. Undantaget är i fråga om ideologisk självplacering, som uppvisar olika förtroendesamband beroende på vilken politisk majoritet som finns i riksdagen, det vi i tidigare analys kallade en objekttegenskap (Holmberg och Weibull, 2007). Personer till vänster har således inte oväntat något större förtroende med en vänstermajoritet i riksdagen och personer med högeråsikt värderar en riksdag med högermajoritet mer positivt.

Samhällsförtroende och mellanmännisklig tillit

I ljuset av de iakttagna förändringarna över tid är det intressant att återvända till den i inledningen ställda frågan om förhållandet mellan det personliga basförtroendet – den mellanmänniskliga tilliten – och ett generellt samhällsförtroende. I tidigare analyser har det visat sig att det finns ett relativt starkt samband mellan människors mellanmänniskliga tillit och deras förtroende för enskilda samhällsinstitutioner (Rothstein, 2003; Holmberg och Weibull, 2006). Det kommer till uttryck i det ovan redovisade positiva sambandet i bedömningarna mellan olika institutioner, men det framgår också av en klar positiv korrelation mellan förtroendet för andra människor och förtroendet för de olika samhällsinstitutionerna (figur 3).

Vi kan också jämföra den mellanmänniskliga tillitens roll i förhållande till de bakgrundsfaktorer som analyserades i föregående avsnitt. Förtroende för andra människor har ett klart högre samband med institutionsförtroendet än exempelvis ålder och något högre än vänster-högeråsikt. Mer intressant är att se med vilka samhällsinstitutioner sambandet är starkast. Resultaten visar att det är med staten, riksdagen, domstolarna och polisen (samtliga korrelationer över .20). Däremot är det klart lägre för kungahuset och bankerna (.05). Resultatet är i linje med vad som tidigare påvisats att de politiska institutionerna utgör en slags gemensamhetsgrund i samhället; för att ett förtroendefullt samhälle skall kunna utvecklas är det särskilt viktigt

att förtroendet för politikens och rättsstatens institutioner är högt (Se vidare Bo Rothsteins artikel samt Rothstein, 2003).

Figur 3 Korrelationer mellan förtroendet för tjugotvå samhällsinstitutioner och förtroendet för andra människor 2007 (Pearson's r och medelvärden)

Samhällsinstitution	Korrelation	Medelvärde för mellanmännskligt förtroende bland personer med högt resp. lågt institutionsförtroende	
		Högt	Lågt
Staten	.24	7,0	5,4
Riksdagen	.23	7,1	5,8
Domstolarna	.22	7,0	5,7
Polisen	.21	6,8	5,5
Sjukvården	.19	6,7	5,6
De politiska partierna	.19	7,1	6,1
Riksbanken	.18	6,8	5,7
Regeringen	.18	7,0	6,1
Grundskolan	.16	6,9	5,9
Kommunstyrelserna	.16	6,9	6,1
FN	.16	6,8	6,0
Europaparlamentet	.14	7,0	6,2
Universitet	.14	6,8	5,7
EU-kommissionen	.14	6,9	6,2
Svenska kyrkan	.13	6,8	6,1
Dagspressen	.10	6,8	6,2
De fackl org	.10	6,8	6,3
Storföretagen	.10	6,8	6,2
Radio-tv	.09	6,7	5,9
Försvaret	.09	6,6	6,1
Bankerna	.06	6,6	6,2
Kungahuset	.05	6,6	6,3

Kommentar: Samtliga korrelationer är signifikanta på 99-procentnivån. Förtroendet för andra människor är mätt på en skala mellan 0 – 10, där 0-alternativet lyder "Det går inte att lita på människor i allmänhet" och 10-alternativet "Det går att lita på människor i allmänhet". Medelvärdet på skalan är 6,5 för samtliga svarande.

I figurens högra kant har även angivits den genomsnittliga mellanmännskliga tilliten hos dem som har högt respektive lågt förtroende för respektive samhällsinstitution.

Det är slående att det är personerna som har högt förtroende för de politiska institutionerna och för polis och domstolar som särskilt utmärker sig med ett högt medelvärde för den mellanmännsliga tilliten.

Det basförtroende för omvärlden som kommer till uttryck i tilliten till andra människor samspekar således tydligt med förtroendet för flertalet undersökta samhällsinstitutioner. Sambanden ligger också relativt fast över tid.

En intressant fråga är vilken betydelse andra mer konjunkturmässigt bestämda värderingar har för institutionsförtroendet i jämförelse med den mellanmännsliga tilliten. Frågan är hur människors allmänna syn på samhällsutvecklingen påverkar förtroendet för institutionerna. Vi har som test använt människors bedömningar av samhällsekonomin för det kommande året, där vi vet att bedömningarna varierar över tid och mellan olika grupper (jfr figur 3 i bokens inledningskapitel). Tanken är att positiva ekonomiska framtidsförhoppningar smittar av sig på förtroendet för institutionerna. I en regressionsanalys har vi behandlat mellanmännslig tillit och ekonomisk framtidsbedömning som förklaringsvariabler till förtroendet för var och en av våra 22 studerade institutioner.

Testet visar entydigt att mellanmännslig tillit och ekonomiska framtidsbedömningar båda har signifikanta samband med förtroendet för flertalet institutioner. Undantagen är grundskolan och radio-tv där ekonomibedömningarna inte lämnar något signifikant bidrag och kungahuset och bankerna där mellanmännslig tillit saknar förklaringskraft. Samtliga samband utom ett – det mellan förtroendet för fackliga organisationer och bedömningen av samhällsekonomin – är dessutom positiva. Det visar sig samtidigt att mellanmännslig tillit har en klart större betydelse: i 14 av de 22 fallen har tillit en högre förklaringskraft än ekonomibedömningarna. Speciellt märks det nät det gäller staten, riksdagen, domstolarna och polisen. I åtta fall har ekonomibedömningarna starkare effekt. Det gäller tydligast förtroendet för regeringen, storföretagen, EU-institutionerna och riksbanken.

Ett rimligt antagande är att de institutioner som uppvisar höga samband med samhällsekonomiska bedömningar och låga på mellanmännslig tillit i större utsträckning än andra kan vara utsatta för kortsiktiga opinionssvängningar, medan de som har höga samband med mellanmännslig tillit står förhållandevis stabilt i opinionen. I vilken riktning påverkanssambanden går är dock på inget sätt självklart. Personer som 2007 har förhoppningar om en förbättrad samhällsekonomi är de som i högre grad än andra har tilltro till regeringen, storföretagen och EU, alltså de institutioner som man kan hoppas skall göra arbetet.

Långa och kortare trender

Institutionsförtroendet minskar i Sverige. Det är den långsiktiga trenden. Sedan SOM började mäta 1986 har förtroendet för alla undersökta institutioner gått ned, med ett enda undantag – grundskolan. Övriga tio långsiktigt studerade institutioner har fått se sitt förtroendekapital minska mellan 1986 och 2007. Störst förtro-

endetapp har regeringen med -38 balansmåttsheter, följt av bankerna (-34) och riksdagen (-29). I genomsnitt har institutionsförtroende minskat med -14 balansmåttsheter under de senaste tjugo åren. Två institutioner, som förutom grundskolan, klarat sig relativt bra jämfört med genomsnittet är radio/TV och dagspressen som endast gått ned -5 respektive -3 balansmåttsheter i förtroende.

Den långsiktiga trenden är alltså något dystert med i huvudsak fallande siffror för institutionsförtroendet i Sverige. Ser vi mer kortsiktigt på utvecklingen och koncentrerar oss på vad som hänt under 2000-talet blir bilden dock klart ljusare. Sedan 2000 kan en majoritet av våra undersökta institutioner uppvisa förbättrade förtroenderesultat. Det gäller för elva av tjugo studerade institutioner. Mellan 2000 och 2007 har det genomsnittliga institutionsförtroendet stigit med +4 balansmåttsheter i Sverige. Förtroendet stiger igen; inte mycket och inte för alla, men det stiger något och det stiger för de flesta institutioner.

Alla politiska institutioner har fått ett ökat förtroende hittills under 2000-talet. Mest har förtroendet ökat för EU:s institutioner (kommissionen (+34) och parlamentet (+29)). Bankerna har också kommit starkt tillbaka med en ökning på +18 balansmåttsheter.

Bland förlorarna – de som tappat i förtroende sedan 2000 – märks främst kungahuset med en tydlig minskning i förtroendet med hela -18 balansmåttsheter. Andra förlorare är medierna där dagspressen gått tillbaka med -10 och radio/TV med -9. Det ständigt krisande försvaret har också tappat i förtroende (-10). I ärlighetens namn måste vi också tillstå att även universiteten gått bakåt förtroendemässigt på senare år(-6).

Förändringarna i institutionsförtroendet har dock inte lett till större skillnader i förtroendenivå mellan institutioner med ett högt respektive ett lågt förtroende. Avstånden mellan toppen och botten på vår förtroendeliga har inte ökat, varken långsiktigt eller kortsiktigt. Mönstret är snarare det motsatta med mindre skillnader i förtroende mellan de mest uppskattade och de mest ogillade institutionerna. Denna utjämnningstendens är tydligast för åren sedan 2000.

Institutionernas förtroendevärld har inte blivit mera skild. Och den utvecklingen beror främst på att institutionerna i förtroendebotten knappar in på institutionerna i förtroendetoppen. Konkret uttryckt betyder det att förtroendet för EU:s institutioner ökat snabbare under 2000-talet än förtroendet för svensk sjukvård och svensk polis. Världen håller på att bli mindre skild och mer global.

Noter

¹ Fr o m 1999 ingår bedömningen av samtliga samhällsinstitutionerna i båda de nationella SOM-undersökningarna. Detta ger 2007 ett totalt antal svarande på 3 436.

- ² Balansmättet kan variera mellan +100 (alla svarspersoner anger högt förtroende) och -100 (alla svarspersoner anger lågt förtroende). I beräkningen av balansmätt ingår således inte alternativet ”varken högt eller lågt förtroende”. Metodanalyser tyder på att detta alternativ rymmer både personer som placerar institutionsförtroendet i mitten och personer som inte kan ta ställning.

Referenser

- Elliot, Maria (1997) *Förtroendet för medierna. TV, radio och dagspress i allmänhetens ögon*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
- Holmberg, Sören, Weibull, Lennart (2004) Förtroendet för näringslivet. I *Näringslivet och förtroendet*. (SOU 2004:47). Bilagedel.
- Holmberg, Sören, Weibull, Lennart (2006) Flagnande förtroende. I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Du stora nya värld*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Holmberg, Sören, Weibull, Lennart (2007) Ökat förtroende – bara en valårseffekt? I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Det nya Sverige*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- MacQuail, Denis (2005) *McQuail's mass communication theory*. 5 ed. London: SAGE.
- Putnam, Robert (2001) *Bowling alone: the collapse and revival of American community*. London: Simon & Schuster.
- Putnam, Robert, Butler, Robert, Feldstein, Lewis (2003) *Better together: restoring the American community*. New York: Simon & Schuster.
- Rothstein, Bo (2003) *Sociala fallor och tillitens problem*. Stockholm: SNS förlag.

